

Ивайло Кънев/Ivaylo Kanev

РИТУАЛНО ПОГРЕБЕНИЕ НА КУЧЕ ОТ СРЕДНОВЕКОВИЕТО (XI–XII в.)

A Ritual Burial of a Dog from the Middle Ages (11th–12th Centuries)

In the spring of 2008, on the road-bed of "Trakia" highway in the territory of Straldzha municipality archaeological excavations were made. A grave of a dog was unearthed in drilling № 7. The grave pit was with vertical walls and a flat bottom. The dog has been laid in it on its right side. The orientation of the skeleton was in conformity with the four cardinal points and the head of the animal was turned to the east. A pot was placed behind the back of the dog. Successive layers of soil mixed with ceramic fragments, cattle and dog bones and of tamped soil without mixes covered the dog's skeleton and the pot. A knife and a bead of carnelian were found in the upper part of the grave pit, probably placed as grave goods. The investigation of the contents of the grave pit and its stratification brought the archaeologists to the conclusion that it was a ritual burial of a dog. The analysis of the ceramic fragments showed that the grave pit could be dated from the end of the 11th – the beginning of the 12th century.

През пролетта 2008 г. под научното ръководство на ст.н.с. Бони Петрунова от АИМ при БАН се проведеха спасителни археологически разкопки по трасето на АМ „Тракия“ до гр. Зимница, общ. Стралджа, по Лот № 4 на обект № 14¹. Теренът на проучваното трасе е сравнително равнинен с лек наклон в посока изток-запад. Преди десетилетия изследваният обект е бил бряг на малка река, приток на р. Тунджа, чието корито е преместено през средата на XX в. Върху най-високата част (източната) се намира могила от бронзовата епоха.

Извършените сондажи доказаха, че върху цялата площ на обект № 14 от бъдещата автомагистрала „Тракия“ има следи от активна човешка дейност, датиращи от бронзовата епоха до средновековието включително².

В процеса на разкопките в сектор № 5 (най-ниската част на целия терен), в южния край на сондаж № 7 се попадна на яма. След проучването ѝ се установи, че

в нея е извършено ритуално погребение на куче. Основанието за подобно предположение се дължи на резултатите при проучването на ямата и установяването на нейната стратиграфия (обр. 1).

Очертанията на ямата с диаметър 1,20х1,30 м се откриха на дълбочина 0,40 м от съвременното ниво на терена. Насипът на тази дълбочина е от сиво-кафява пръст с примеси от фрагменти на добре изпечена битова керамика, направена на бързо колело, малко въглени и няколко фрагмента от животински кости. Също в насипа се откри и едно биконично манисто, направено от карнеол, и малко желязно ножче.

Проучването на ямата на дълбочина 0,40–0,80 м установи рязка промяна на характера на насипа, в който въглените и фрагментите керамика изчезнаха, а пръстът бе с бледожълт цвят и силно трамбован.

На дълбочина 0,8–1,2 м в насипа отново се появиха фрагменти от битова керамика и едри въглени, като животинските кости бяха значително повече, същевременно се откриха и седем средно големи ломени камъка, наредени в редица, с ориентация изток-запад и така разделяха ямата на две части – северна и южна. Трябва да се отбележи и това, че откритите на тази дълбочина кости не са обгорели и в насипа няма следи от огън.

Изчерпването на ямата приключи на дълбочина 1,40 м от съвременното ниво на терена. Тя се оказа с перпендикулярни стени и равно дъно, без отстъпи по стените. На дъното се откри скелет на куче, за съжаление голяма част от главата и гръдният кош бяха изтлели или силно начупени.

Животното е положено в северната част на дъното на ямата, в съответствие с основните посоки на света, като главата сочи на изток и е поставена върху един камък, а гърбът – на юг. Върху гръдния кош са положени два по-малки камъка. Непосредствено до гърба е поставено гърне с устието надолу. Така на практика южната част на дъното на ямата остава празна (обр. 2).

Остеологичните изследвания на кучето и другите животински кости от насипа са направени от д-р Л. Нинов. Според него скелетът на погребаното на дъното на ямата животно е на възрастен индивид от групата *canis intermedius*. Било е положено цяло и няма следи от обгаряния.

Относно животинските кости на дълбочина 0,80–1,20 м д-р Нинов смята, че те са от главите на говедо и друго куче, което е било по-дребно от погребаното цяло³.

Датировката на гроба може да бъде определена сравнително точно поради наличието на голямото количество фрагментирана керамика в отделните пластове, даровете (карнеолово манисто и желязно ножче), както и напълно реставрираното гърне, открито зад гърба на кучето. Цялата налична керамика от съоръжението е направена на „бързо“ грънчарско колело, глината е добре изплавена и изпечена (табл. 1).

Според класификацията на Б. Борисов гърнето (обр. 3) е тип – XIV-Г-а. Тези гърнета са относително ниски, с широки гърла, силно профилирана шийка, закръглено тяло, средновисоки, слабо изпъкнали рамене и широки дъна. Те са снабдени с една дръжка с плоско сечение, която излиза от ръба на устието и завършва в най-издутата част на тялото. Украсата им се състои от пояс хоризонтални успоредни вдлъбнати линии върху раменете и косо разположени излъскани ивици, които заемат придънната част на гърнето. Подобен тип гърне се определя като „преходен“ между ръчно и крачно колело, защото запазва формата на ръчното, а е направено на крачно колело⁴. Подобни гърнета са открити в средновековните селища край Ковачево⁵, Дядово, Знаменосец⁶ и се датират към XI–XII в. В подкрепа на тази датировка е и фактът, че в съседни ями до разглежданата се откри керамичен свещник, каквито се срещат след XI в. и който е характерен за всички обекти, датирани в XI–XII в.⁷

Обвързването на съоръжението с даден етнос на този етап ще е неточно, защото все още не са приключили изследванията на целия обект. Въпреки това структурата на гробната яма и нейната цялостна датировка насочва към късните номади – печенеги или кумани.

На север от Стара планина са известни гробове на кучета от XI в. Например при проучването на Плиска по сведения на Л. Дончева-Петкова, при разкопките на крепостната стена е открит гроб на куче. Пак там, при разкопки на терена, върху който се издига съвременната археологическа база по сведения на П. Георгиев и Я. Димитров са открити още два гроба на кучета⁸. Явно тези гробове се свързват със силното печенежко присъствие в Плисковското поле от това време.

В обект 14 на ЛОТ 4 на АМ ”Тракия”, в подземния материал (на този етап, преди приключването на пълните проучвания) обаче липсват находки, категорично подкрепящи печенежко присъствие от края на XI в. и началото на XII в.

Средновековните извори съобщават, че и при куманите кучето е заемало доста важно място в живота и религиозната им практика⁹. Същевременно след битката при Левунион от 1091 г. печенежкото присъствие на Балканите е доста ограничено, за сметка на куманите¹⁰.

Независимо от етническата принадлежност на съоръжението, то представлява важна стъпка към цялостното изследване на културата на номадите от XI–XII в., защото имаме шанса да изследваме целостта на един ритуал, който би могъл да послужи за важен паралел при проучването на подобни открития.

БЕЛЕЖКИ

¹ Петрунова, Б. Спасителни разкопки на АМ ”Тракия”, ЛОТ 4, обект №14. – В: Археологически открития и разкопки 2008.

² Петрунова, Б. Цит. съч.

³ Изследването на животинските кости е прибавено към цялостната документация на обект №14.

⁴ **Борисов, Б.** Керамика и керамично производство през XI–XII в. от територията на Югоизточна България. – В: Марица-Изток. Археологически проучвания, т. 6, с. 41.

⁵ **Гатев, П.** Средновековно селище и некропол от XII в. край с. *Ковачево*, Пазарджишки окръг. – *Разкопки и проучвания*, кн. XII. София, 1985, с. 83, обр. 15.

⁶ **Борисов, Б.** Цит. съч., с. 41.

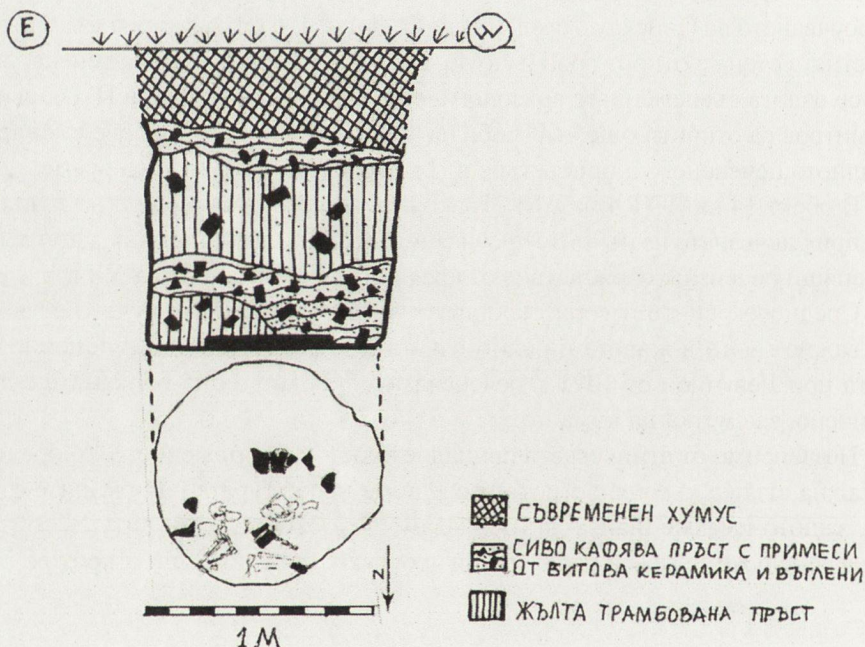
⁷ **Пак там**, с. 136.

⁸ Погребенията на кучета от Плиска не са публикувани. За предоставената информация благодаря на колегите.

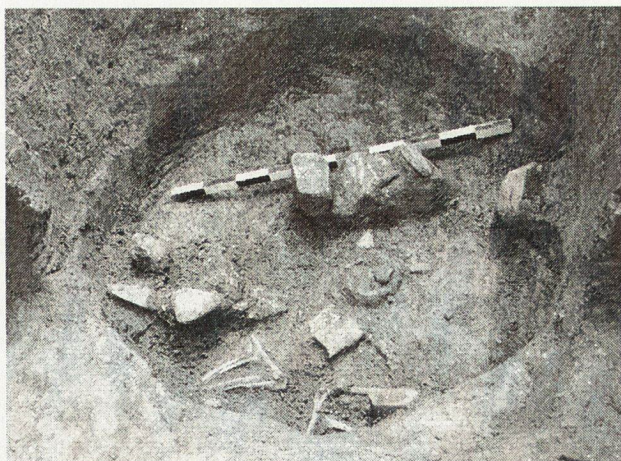
⁹ **Марков, Н.** Куманите според два малко познати френски извора от XIII в. – В: Исторически четения по повод двадесетата годишнина на специалността история в ЮЗУ "Н. Рилски". Благоевград, 2007.

¹⁰ **Anna Comnena**, Alexias 2, p. 8, 4-14 = **ГИБИ**, 8, с. 85.

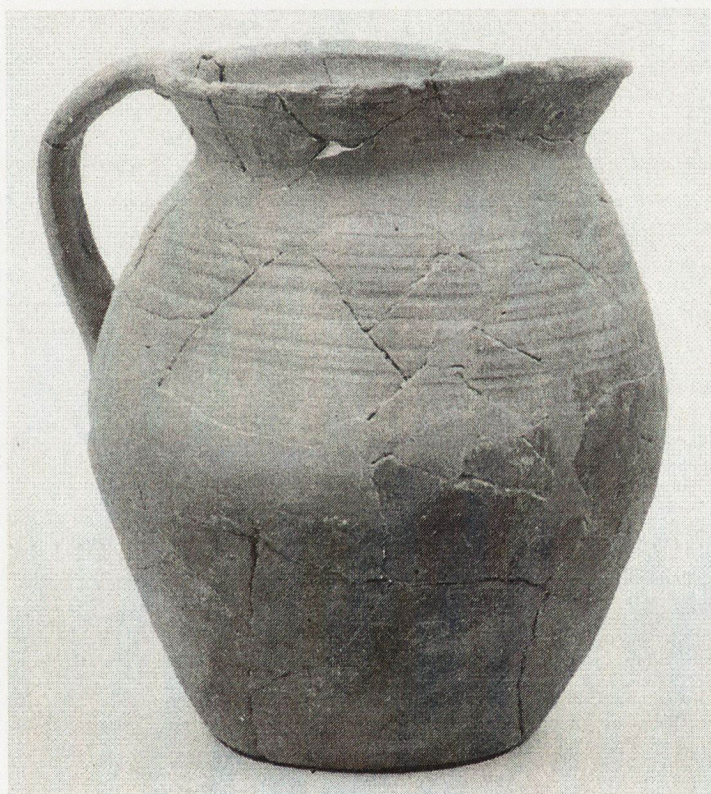
Обр. 1

Обр. 2

Обр. 3

ТАБЛИЦА №1

Статистика на керамиката от яма №1,
Сектор 5, Сондаж 7, на АМ „Тракия”, ЛОТ 4, Обект 14

Фрагменти битова керамика	Дълбочина 0.40 м – 0.60 м	Дълбочина 1 м – 1.4 м
Дъна	2 бр.	4 бр.
Устия	1 бр. – ойнохоевидно	1 бр.
Стени	41 бр. – 50% са от един съд; 6 бр. с гребенчат орнамент	59 бр.; от тях 8 бр. с гребенчат орнамент и 2 бр. груба, на бавно колело
Дръжки	-	3 бр. – елипсовидно сечение